

بررسی حضور معلولین در فضاهای شهری با برنامه ریزی شهری در همدان

آزیتا رجبی ۱ و زهرا شفیعی یاری ۲

۱ دانشجوی دکتری گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
۲ دانشجوی دکتری گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

فضاهای شهری به عنوان مکان‌هایی که حضور و تعامل اعضای یک جامعه را میسر می‌سازند، در برقراری ارتباط معلولین با سایر افراد از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. وجود بسترهای مناسب برای حضور معلولین در فضاهای شهری، جایگاه و اهمیت ویژه‌ای دارد و فراهم آوردن آن، موجب مشارکت و فعالیت معلولین در عرصه اجتماع می‌گردد. این پژوهش با هدف بررسی حضور معلولین در فضاهای شهری با برنامه ریزی شهری در همدان صورت گرفته است. جامعه‌ی آماری این پژوهش ۴۷۰ نفر از شهروندان ساکن شهر همدان در فاصله‌ی سنی ۲۵-۶۹ ساله تشکیل می‌دهند. داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز با استفاده از روش تحقیق پیمایشی و با بهره‌گیری از تکنیک پرسشنامه‌ی محقق ساخته جمع‌آوری شده است. تعداد حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۴۷۰ نفر و نحوه‌ی انتخاب نمونه‌ها از طریق شیوه‌ی نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای به دست آمد. نتایج نشان داد که میزان رعایت اخلاق شهروندی در بین شهروندان شهر همدان با ۴۹ درصد در سطح متوسط رو به بالا قرار دارد. و همچنین نتایج سطح تبیینی اخلاق شهروندی حاکی از آن است که متغیرهای نوع تصور از هم‌نوایی با سایر شهروندان (۰/۴۶۸)، نوع تصور از نظارت وجدان جمعی بر عملکرد فرد در فضاهای شهری (۰/۲۸۰) و نیز نوع تصورات شهروندان از فایده‌مندی خودشان (۰/۴۶۰)، بر میزان رعایت اخلاق شهروندی اثرگذار است. با توجه به یافته‌های این پژوهش، وضعیت فضاهای شهری برای حضور و فعالیت معلولین در سطح شهر چندان مساعد و مطلوب نیست و افراد معلول چه از لحاظ بافت فیزیکی شهرها و چه از لحاظ تعامل با سایر افراد جامعه، برای مشارکت و فعالیت خود در سطح شهر با موانع و مشکلاتی مواجه هستند.

کلیدواژه‌ها: معلولین جسمی- حرکتی؛ فضاهای شهری؛ مناسب سازی فضاهای شهری؛ الگوی اجتماعی

مقدمه

امروزه پدیده معلولیت بیش از آنکه تنها به فرد معلول مربوط باشد، امری اجتماعی است. جامعه نقش بسزایی در شرایط زندگی افراد معلول و برخوردارانی آنها از حقوق برابر با سایر افراد جامعه ایفا میکند. فضاهای شهری به عنوان مکان هایی که حضور و تعامل اعضای یک جامعه را میسر میسازند، در برقراری ارتباط معلولین با سایر افراد از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. وجود بسترهای مناسب برای حضور معلولین در فضاهای شهری، جایگاه و اهمیت ویژه‌ای دارد و فراهم آوردن آن، موجب مشارکت و فعالیت معلولین در عرصه اجتماع می‌گردد. نبود امکانات و بستر مناسب در شهرها برای حضور افراد معلول در فضاهای شهری مشکل ایجاد میکند و این امر باعث کم‌رنگ شدن حضور معلولین در فضاهای عمومی می‌شود. بی‌توجهی جامعه به نیازهای معلولین به طرد و محرومیت اجتماعی آنها منجر می‌شود و حاشیه‌نشینی اجتماعی را برای آنان به همراه می‌آورد. لازمه حل مسائل شهری، بحران‌های شهرنشینی و اصلاح رفتار شهروندان، وجود یک فرهنگ مناسب شهروندی و شهرنشینی است، که این مقولات جزء پایه‌های اساسی و دوام شهری می‌باشند و همه اجزای یک زندگی شهری باید با در نظر گرفتن نقش فرهنگ در مناسبات اجتماعی شهر، تأسیسات شهری، نظام حمل و نقل، کالبد شهر و کاربردهای شهری سعی کنند، تعادل لازم را بوجود آورند (۱). شهروندی مقوله‌ای منتزعه یا جدا از فرهنگ شهروندان نیست. از این‌رو، برای داشتن شهروند فعال، باید مؤلفه‌ها و معنای شهروندی، برخاسته از فرهنگ شهروندان باشد نه صرف ملاحظات حقوقی یا تأکید یک‌سویه بر آرمان‌های ایدئولوژیک (۲). بنابراین می‌توان گفت کارکرد اصلی شهروندی، اداره جامعه مبتنی بر رعایت حقوق دیگران و تعهد به انجام وظایف به منظور حفظ نهادهایی است که این حقوق را برقرار و پایدار نگه می‌دارند (۳). پایبندی به اخلاق و سلوک شهروندی، در واقع نوعی تمرین دموکراسی است که در فرهنگ شهروندی باید به آن اهمیت بسیار داده شود. فرهنگ شهروندی ناظر به مجموعه‌ای از ارزش‌های اجتماعی همچون مساوات‌طلبی، آزادی، فردگرایی، مردم‌سالاری و مسئولیت‌پذیری مدنی شهروندان است. از نظر فالکس (۱۳۸۱) شهرنشینی و به ویژه افزایش جمعیت مهاجر در ابرشهرها، مسائل و مشکلات خاصی را در زندگی شهری همچون کمبود مسکن، آلودگی هوا، معضلات ترافیکی، وجود بافت‌های فرسوده شهری، کمبود فرصت‌های فراغتی و تفریحی و ورزشی، کمبود مراکز بهداشتی و درمانی، آلودگی‌های زیست‌محیطی و مشکلات دیگر از این دست را پدید آورده است (۴). از سوی دیگر مناطق غیرشهری کشور نیز به شدت به دلیل همجواری‌های فیزیکی با شهرها و به دلیل انقلاب اطلاعاتی و گسترش رسانه‌ها، شهری شده‌اند ولی از ذهنیت‌های متناسب با آن یعنی شهروندی در آنها خبری نیست (۵). به نظر می‌رسد اخلاق شهروندی که همانا تعهد شهروندان به نظم عمومی، قانونگرایی، تعامل مشترک، احساس مسئولیت مشترک در قبال حوادث و ناملازمات اجتماعی و فردی، احترام به هنجارهای اجتماعی عام در محیط زندگی و فرهنگی فراوانی از لحاظ رشد درونی خود برخوردار است (۶). عرصه‌ی مطالعات توسعه به صورت محدود و در سال‌های بعد از جنگ جهانی دوم پدیدار شد و به سرعت به مجموعه‌ای از مشکلات اقتصادی کلان، به ویژه ارتباط جهانی، نابرابری بین کشورهای فقیر و غنی متمرکز شد (۷). در این سال‌ها، مفهوم توسعه را مترادف با رشد و در همان معنای صرف اقتصادی به کار می‌بردند (۸) و بالا بردن تولید ناخالص ملی و درآمد سرانه را اهداف توسعه قرار داده بودند و چنین فرض می‌کرده‌اند که رشد اقتصادی برابری بیشتری را به ارمغان خواهد آورد و این برابری موجب نابودی قطعی فقر خواهد شد (۹). اما با تشدید مسائلی همچون فقر، بیکاری، نابرابری، تخریب منابع طبیعی و بهره‌برداری بی‌رویه از آن، کاربرد متغیرهای اقتصادی به عنوان تنها عامل مؤثر در بخش توسعه مورد تردید قرار گرفت (۱۰). از دهه ۱۹۷۰ به بعد در مفهوم و معنای توسعه تجدیدنظر به عمل آمد که حاصل چنین تحولی مفهوم توسعه‌ی انسانی بود (۱۱). بعد مهم توسعه‌ی انسانی، توسعه‌ی پایدار است که به جایگزین کردن دیدگاه انسان‌مدار به دیدگاه تولیدمدار تأکید دارد (۱۲). در واقع، اولین تعریف رسمی توسعه‌ی پایدار در کنفرانس جهانی محیط زیست و توسعه‌ی سازمان ملل (۱۹۸۷)، در گزارش هارلم برانت‌لند تحت عنوان "آینده مشترک ما" بوده است که توسعه‌ی پایدار به عنوان فرآیندی تعریف شد که نیازهای فعلی ما بدون تخریب توانایی‌های نسل آینده برآورده گردد (۱۳). بنابراین مفهوم

¹ . Citizenship culture

توسعه‌ی پایدار، سلامتی محیط و نیل به پایداری را از طریق مشارکت سازمان‌های محلی می‌بیند که این مشارکت منجر به سرمایه‌ی اجتماعی می‌گردد که این سرمایه اجتماعی در نسل آتی با سرانه‌ی بیشتری نسبت به نسل‌های امروزی باید باشد (۱۴). به نظر می‌رسد شهرهای بزرگ در جوامع جدید، به‌طور جدی با مشکلات اخلاقی و شهروندی روبرو هستند و نیز با وجود توسعه یافتگی در حوزه‌های مختلف ساختارهای اجتماعی و مسأله‌ی اخلاق در آنها مورد غفلت قرار گرفته و در نتیجه می‌توان گفت رشد و توسعه‌ی ناموزون شهری به‌صورت یک معضل جدی در برنامه ریزی و مدیریت شهری خود را نشان می‌دهد، بنابراین ضرورت دارد تا جنبه‌های مختلف این مسئله و چرایی عدم رشد شاخص‌های اخلاق شهروندی مورد مطالعه قرار گیرد (۱۵). دست‌آوردهای مطالعه فتحي (۱۶) نشان می‌دهد فضای اجتماعی نوع شبکه‌ی روابط اجتماعی خاص خود را به وجود می‌آورد به‌طوری‌که اگر دو فضای اجتماعی سنتی (اجتماع) و فضای اجتماعی مدرن (جامعه) را از هم تمیز دهیم، محصول فضای اجتماعی سنتی روابط اجتماعی سنتی، ساده، عمیق، عاطفی و مکانیکی است؛ این در حالی است که محصول فضای اجتماعی مدرن، که این فضا عمدتاً در شهرها بروز و ظهور می‌کنند، روابط اجتماعی مدرن، پیچیده، سطحی، عقلایی و ارگانیک است. شیانی (۱۷) در تحلیل جامعه‌شناختی از وضعیت شهروندی در لرستان نتیجه می‌گیرد: حقوق و وظایف، عناصر اصلی تشکیل دهنده‌ی شهروندی هستند که جذابیت عام دارند. این حقوق و وظایف در ابعاد مدنی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی قابل شناسایی است و صرفاً با تجویز محقق نمی‌شود. هدف این مطالعه، بررسی حضور معلولین در فضاهای شهری با برنامه ریزی شهری در همدان است.

روش تحقیق

روش مطالعه پیمایشی است و داده‌ها و اطلاعات با ابزار پرسشنامه جمع‌آوری شده‌اند. جامعه‌ی آماری این پژوهش ۴۷۰ نفر از شهروندان ساکن شهر همدان در فاصله‌ی سنی ۲۵-۶۹ ساله تشکیل می‌دهند نمونه‌ی آماری و واحد نمونه گیری در این تحقیق خانوار است. بنابراین با سطح اطمینان ۹۵ درصد ($Z = 1/96$) و واریانس متوسط ۰/۴ بدست آمده از پیش آزمون، تعداد نمونه برابر ۷۰ خانوار به دست آمد. واحد تحلیل خانوار و واحد مشاهده فرد است.

برای پایایی متغیرها از روش پایداری درونی (ضریب آلفا) استفاده شد، یعنی با بررسی ضریب آلفای گویه‌های مربوط به هر یک از متغیرها و محاسبه‌ی ضریب آلفای نسبتاً بالای آن‌ها، انسجام درونی بالای این گویه‌ها را تأیید می‌کند و در نهایت ضریب آلفای کرونباخ ابزار تحقیق برابر ۰/۸۸ در این تحقیق برای تعیین اعتبار ابزار تحقیق (پرسشنامه) از روش اعتبار صوری استفاده شده است. منظور از اعتبار صوری میزان توافق متخصصان یک امر در رابطه با یک شاخص یا معیار است. بدین منظور از نظریات متخصصان و کارشناسان جامعه‌شناسی در زمینه‌ی منطبق بودن محتوای سؤالات با ویژگی‌های موردنظر استفاده شده است.

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی تحقیق نشان داد میزان رعایت اخلاق شهروندی ۴۹ درصد در حد متوسط و ۲۶ درصد پایین و تنها ۲۵ درصد در حد بالا بوده است، این آمار حاکی از آن است که میزان رعایت اخلاق شهروندی در شهر تهران در حد متوسط و رو به بالا است. همچنین نوع تصور از حس شهروندی ۳۰ درصد در حد بالا، ۴۵ درصد در حد متوسط و ۲۵ درصد در حد پایین بوده است و نوع تصور از تکلیف شهروندی ۵۰ درصد ارزیابی بالا و ۳۰ درصد ارزیابی متوسط و ۲۰ درصد پایین داشته‌اند. در مورد متغیر نوع تصور از اهمیت شهرنشینی، ۵۲ درصد از حجم نمونه به تصور اینکه شهرنشینی اهمیت دارد رای داده‌اند. ۲۵ درصد شهرنشینی را اهمیت پایین تصور نموده‌اند. نوع تصور از هم‌نوایی با سایر شهروندان ۶۲ درصد، خود را با سایر شهروندان هم‌نوایی می‌دانند و ۲۶ درصد بی تفاوت بوده‌اند ۶۸ درصد معتقدند علاوه بر قوانین و نهادهای رسمی، نهادهای غیر رسمی هم بر رفتارشان نظارت دارد و ۶۳ درصد معتقدند برای شهر مفید هستند.

آزمون فرضیه‌ها

فرضیه‌ی اول: نوع تصور از تکلیف شهروندی بر رعایت اخلاق شهروندی شهری مؤثر است.

جدول شماره (۱): رابطه بین نوع تصور از تکلیف شهروندی و رعایت اخلاق شهروندی

سطح معنی‌داری	ارزش	Symmetric	Somers, d
۰/۰۰۲	۰/۴۴۸	نوع تصور از تکلیف شهروندی رعایت اخلاق شهروندی	(سامرز دی)
۰/۰۰۴	۰/۴۴۵		
۰/۰۰۱	۰/۴۸۳		

با توجه به اینکه متغیر وابسته (رعایت اخلاق شهروندی) و متغیر مستقل (نوع تصور از تکلیف شهروندی) هر دو ترتیبی ترتیبی است از ضریب تاثیر d سامرز استفاده شده است. این آزمون در فاصله‌ی اطمینان ۹۹٪ سنجش شده است. سطح معناداری ($Sig = 0/001$) چون از سطح استاندارد ۰/۰۵ کوچکتر است نشان‌دهنده‌ی تاثیر نوع تصور از تکلیف شهروندی و رعایت اخلاق شهروندی و همچنین با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان ادعا نمود نوع تصور از تکلیف شهروندی تاثیر مثبت و نسبتاً قوی ای بر رعایت اخلاق شهروندی دارد (۰/۴۸۳) که نشان‌دهنده‌ی شدت تاثیر گذاری نسبتاً قوی و مستقیم است. در نتیجه با توجه به اطلاعات جدول فرضیه‌ی H_0 ابطال و فرضیه‌ی H_1 تایید می‌شود. در واقع میزان تصور از تکلیف شهروندی بر میزان رعایت اخلاق شهروندی نقش دارد.

فرضیه‌ی دوم: تصور اهمیت شهرنشینی بر رعایت اخلاق شهروندی مؤثر است.

جدول شماره (۲): رابطه بین تصور از اهمیت شهرنشینی و رعایت اخلاق شهروندی

سطح معنی‌داری	ارزش	Symmetric	Somers, d
۰/۰۱۲	۰/۵۵۴	نوع تصور از اهمیت شهرنشینی رعایت اخلاق شهروندی	(سامرز دی)
۰/۰۳۳	۰/۴۸۹		
۰/۰۰۰	۰/۵۴۳		

با توجه به اینکه متغیر وابسته (رعایت اخلاق شهروندی) و متغیر مستقل (نوع تصور از اهمیت شهرنشینی) هر دو ترتیبی ترتیبی است از ضریب تاثیر d سامرز استفاده شده است. این آزمون در فاصله‌ی اطمینان ۹۹٪ سنجش شده است. سطح معناداری ($Sig = 0/000$) چون از سطح استاندارد ۰/۰۵ کوچکتر است نشان‌دهنده‌ی تاثیر نوع تصور از اهمیت شهروندی و رعایت اخلاق شهروندی و همچنین با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان ادعا نمود نوع تصور از اهمیت شهروندی تاثیر مثبت و نسبتاً قوی ای بر رعایت اخلاق شهروندی دارد (۰/۵۴۳) که نشان‌دهنده‌ی شدت تاثیر گذاری نسبتاً قوی و مستقیم است. در نتیجه با توجه به اطلاعات جدول فرضیه‌ی H_0 ابطال و فرضیه‌ی H_1 تایید می‌شود. در واقع میزان تصور از اهمیت شهرنشینی بر میزان رعایت اخلاق شهروندی نقش دارد.

فرضیه‌ی سوم: نوع تصور از حس شهروندی بر رعایت اخلاق شهروندی مؤثر است

جدول شماره (۳): رابطه بین نوع تصور از حس شهروندی و رعایت اخلاق شهروندی

سطح معنی‌داری	ارزش	Symmetric	Somers, d
۰/۰۱۳	۰/۵۵۳	نوع تصور از حس شهروندی رعایت اخلاق شهروندی	(سامرز دی)
۰/۰۰۴	۰/۵۱۱		
۰/۰۰۰	۰/۵۲۱		

با توجه به اینکه متغیر وابسته (رعایت اخلاق شهروندی) و متغیر مستقل (نوع تصور از حس شهروندی) هر دو ترتیبی ترتیبی است از ضریب تاثیر d سامرز استفاده شده است. این آزمون در فاصله‌ی اطمینان ۹۹٪ سنجش شده است. سطح معناداری ($Sig = 0/000$) چون از سطح استاندارد ۰/۰۵ کوچکتر است نشان‌دهنده‌ی تاثیر نوع تصور از حس شهروندی و رعایت اخلاق

شهروندی است و همچنین با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان ادعا نمود که نوع تصور از حس شهروندی تاثیر مثبت و قوی ای بر رعایت اخلاق شهروندی دارد (۰/۵۲۱) که نشان‌دهنده‌ی شدت تاثیر گذاری قوی و مستقیم است. در نتیجه با توجه به اطلاعات جدول فرضیه‌ی H. ابطال و فرضیه‌ی H۱ تایید می‌شود. در واقع میزان تصور از حس شهروندی بر میزان رعایت اخلاق شهروندی نقش دارد.

فرضیه‌ی چهارم: تصور فرد از همنوای با سایر شهروندان بر رعایت اخلاق شهروندی مؤثر است.

جدول شماره (۴): رابطه بین تصور فرد از همنوای با سایر شهروندان و رعایت اخلاق شهروندی

ارزش	سطح معنی‌داری			
۰/۳۷۴	۰/۰۰۸	Symmetric		
۰/۲۵۷	۰/۰۲۶	تصور فرد از همنوای با سایر شهروندان	Somers, d	رتبه ای با رتبه ای
۰/۲۳۲	۰/۰۲۰	رعایت اخلاق شهروندی	(سامرز دی)	

با توجه به اینکه متغیر وابسته (رعایت اخلاق شهروندی) و متغیر مستقل (تصور فرد از همنوای با سایر شهروندان) هر دو ترتیبی ترتیبی است از ضریب تاثیر d سامرز استفاده شده است. این آزمون در فاصله‌ی اطمینان ۹۹٪ سنجش شده است. سطح معناداری (Sig = ۰/۰۲۰) چون از سطح استاندارد ۰/۰۵ کوچکتر است نشان‌دهنده‌ی تاثیر تصور فرد از همنوای با سایر شهروندان و رعایت اخلاق شهروندی می‌باشد و همچنین با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان ادعا نمود نوع تصور فرد از همنوای با سایر شهروندان تاثیر مثبت و نسبتاً ضعیفی بر رعایت اخلاق شهروندی دارد (۰/۲۳۲) که نشان‌دهنده‌ی شدت تاثیر گذاری نسبتاً ضعیف و مستقیم است. در نتیجه با توجه به اطلاعات جدول فرضیه‌ی H. ابطال و فرضیه‌ی H۱ تایید می‌شود. در واقع میزان تصور فرد از همنوای با سایر شهروندان بر میزان رعایت اخلاق شهروندی نقش دارد. فرضیه‌ی پنجم: تصور فرد از فایده مندی بر رعایت اخلاق شهروندی مؤثر است.

جدول شماره (۵): رابطه بین تصور فرد از فایده مندی و رعایت اخلاق شهروندی

ارزش	سطح معنی‌داری			
۰/۷۴۸	۰/۰۴۵	Symmetric		
۰/۶۲۴	۰/۰۴۶	تصور فرد از فایده مندی	Somers, d	رتبه ای با رتبه ای
۰/۵۸۹	۰/۰۲۲	رعایت اخلاق شهروندی	(سامرز دی)	

با توجه به اینکه متغیر وابسته (رعایت اخلاق شهروندی) و متغیر مستقل (تصور فرد از فایده مندی) هر دو ترتیبی ترتیبی است از ضریب تاثیر d سامرز استفاده شده است. این آزمون در فاصله‌ی اطمینان ۹۹٪ سنجش شده است. سطح معناداری (Sig = ۰/۰۲۲) چون از سطح استاندارد ۰/۰۵ کوچکتر است نشان‌دهنده‌ی رابطه‌ی معناداری بین رعایت اخلاق شهروندی و تصور فرد از فایده مندی است. همچنین میزان از ضریب تاثیر d سامرز ۰/۵۸۹ است که نشان‌دهنده‌ی شدت تاثیر گذاری قوی و مستقیم است، در نتیجه با توجه به اطلاعات جدول فرضیه‌ی H. ابطال و فرضیه‌ی H۱ تایید می‌شود. در واقع نوع تصور فرد از فایده منداش بر میزان رعایت اخلاق شهروندی نقش دارد. بنابراین شهروندانی که تصور می‌کنند برای شهر دارای فایده و سودمند هستند، میزان رعایت اخلاق شهروندی شان بیشتر است. فرضیه‌ی ششم: تصور فرد از نظارت وجدان جمعی بر رفتارشان بر رعایت اخلاق شهروندی مؤثر است.

جدول شماره (۶): رابطه بین تصور فرد از نظارت وجدان جمعی بر رفتار و رعایت اخلاق شهروندی

ارزش	سطح معنی داری			
۰/۵۶۹	۰/۰۲۵	Symmetric		
۰/۵۱۲	۰/۰۲۹	تصور فرد از نظارت وجدان جمعی بر رفتار	Somers, d	رتبه ای با رتبه
۰/۶۹۷	۰/۰۰۱	رعایت اخلاق شهروندی	(سامرز دی)	ای

با توجه به اینکه متغیر وابسته (رعایت اخلاق شهروندی) و متغیر مستقل (تصور فرد از نظارت وجدان جمعی بر رفتار) هر دو ترتیبی ترتیبی است از ضریب تاثیر d سامرز استفاده شده است. این آزمون در فاصله‌ی اطمینان ۹۹٪ سنجش شده است. سطح معناداری ($Sig = 0/001$) چون از سطح استاندارد $0/05$ کوچکتر است نشان‌دهنده تاثیر تصور فرد از نظارت وجدان جمعی بر رفتار و رعایت اخلاق شهروندی می‌باشد و همچنین با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان ادعا نمود تصور فرد از نظارت وجدان جمعی بر رفتار و رعایت اخلاق شهروندی می‌باشد و همچنین با اطمینان ۹۹ درصد می‌توان ادعا نمود نشان‌دهنده شدت تاثیر گذاری قوی و مستقیم است. در نتیجه با توجه به اطلاعات جدول فرضیه H_0 ابطال و فرضیه H_1 تایید می‌شود. در واقع میزان تصور فرد از نظارت وجدان جمعی بر رفتار بر میزان رعایت اخلاق شهروندی نقش دارد.

تحلیل رگرسیون

جدول شماره (۷): متغیرهای وارد شده در مدل و روش برازش رگرسیونی

مدل	متغیرهای وارد شده در مدل	متغیرهای حذف شده	روش رگرسیونی
۱	تصور از حس شهروندی تصور از تکلیف شهروندی تصور از اهمیت شهرنشینی تصور از هم‌نوایی با سایر شهروندان تصور از نظارت وجدان جمعی بر عملکرد فرد در فضاهای شهری تصورات شهروندان از فایده‌مندی خودشان	--	Enter (روش اینتر)

با توجه به جدول شماره (۸) متغیرهای وارد شده در مدل که عبارتند از تصور حس شهروندی، تصور تکلیف شهروندی، تصور اهمیت شهرنشینی، تصور هم‌نوایی با سایر شهروندان، تصور از نظارت وجدان جمعی بر عملکرد فرد در فضاهای شهری و تصورات شهروندان از فایده‌مندی خودشان و همچنین روش برازش مدل رگرسیونی (Enter) ارائه شده اند. در این روش همه‌ی متغیرها وارد مدل می‌شوند و از تمامی اطلاعات وارد شده در تحلیل مدل استفاده می‌شود. به عبارت دیگر این روش همه‌ی رگرسیون‌های ممکن را در اختیار محقق می‌گذارد.

جدول شماره (۸): ضریب تعیین برازش رگرسیونی

مدل	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای استاندارد برآورد
۱	۰/۶۴	۰/۴۰۹	۰/۳۹۶	۰/۳۰۱۷۰۴۷

با توجه به جدول شماره (۹) ضریب همبستگی متغیرهای تصور حس شهروندی، تصور تکلیف شهروندی، تصور اهمیت شهرنشینی، تصور هم‌نوایی با سایر شهروندان، تصور از نظارت وجدان جمعی بر عملکرد فرد در فضاهای شهری و تصورات

شهروندان از فایده‌مندی خودشان برابر $0/64$ و مجذور آن یعنی ضریب تبیین برابر $R^2 = 0/409$ و ضریب تبیین تعدیل شده نیز برابر $R^2 = 0/409$ است. به عبارت دیگر در حالت تعدیل یافته $0/396$ درصد از تغییرات واریانس متغیر رعایت اخلاق شهروندی توسط متغیرهای تصور از حس شهروندی، تصور تکلیف شهروندی، تصور اهمیت شهرنشینی، تصور همنوایی با سایر شهروندان، تصور نظارت وجدان جمعی بر عملکرد فرد در فضاهای شهری و تصورات شهروندان از فایده‌مندی خودشان پیش بینی می‌شود.

جدول شماره (۹): تحلیل واریانس برازش رگرسیونی

مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F	سطح معنی‌داری (۰/۰۵)
۳۱/۱۷۱	۶	۵/۱۹۵		
۱۲/۹۷۷	۴۶۳	۰/۰۲۸	۱۸۵/۵۳	۰/۰۰۰
۴۴/۱۴۸	۴۶۹			
رگرسیون				
باقیمانده				
کل				

جدول شماره (۱۰) تحلیل واریانس برازش رگرسیونی را نشان می‌دهد که در آن مجموع مربعات، میانگین مربعات، درجات آزادی، مقدار آماره $F (185/53)$ و همچنین سطح معنی‌داری (۰/۰۰۰) نشان داده شده است. با توجه به اینکه مقدار سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ به دست آمده است می‌توان معناداری رگرسیون را استنتاج نمود.

جدول شماره (۱۰): ضرایب مدل رگرسیون

مدل	ضرایب غیراستاندارد	ضرایب استاندارد	سطح معنی‌داری (۰/۰۵)
	B	Beta	t
(ثابت)	۰/۳۸۹	-	۱۱/۵۳۲
تصور از حس شهروندی	۰/۴۴۱	۰/۳۶۶	۷/۱۲۹
تصور از تکلیف شهروندی	۰/۱۸۸	۰/۱۵۴	۲/۴۸۴
تصور از اهمیت شهرنشینی	۰/۲۴۷	۰/۳۲۸	۰/۱۴۱
تصور از همنوایی با سایر شهروندان	۰/۳۶۹	۰/۴۶۸	۱۱/۰۷۹
تصور از نظارت وجدان جمعی بر عملکرد فرد در فضاهای شهری	۰/۲۱۲	۰/۲۸۰	۳/۸۷۴
تصورات شهروندان از فایده‌مندی خودشان	۰/۴۶۲	۰/۴۶۰	۹/۲۵۸

جدول شماره (۱۰) برآورد ضرایب مدل رگرسیونی را نشان می‌دهد. ضریب رگرسیون برای متغیر تصور از حس شهروندی برابر $0/441$ ، مقدار خطای استاندارد $0/062$ و ضریب استاندارد برابر $0/366$ بدست آمده است. با توجه به اینکه مقدار آماره t برابر $7/129$ به دست آمده و سطح معنی‌داری (برابر $0/00$) کمتر از $0/05$ بدست آمده است می‌توان معنی‌داری ضریب متغیر تصور از حس شهروندی و تاثیر آن بر متغیر رعایت اخلاق شهروندی را تایید کرد. برای سایر متغیرها نیز چنین نتیجه‌ای حاصل شده است.

نتیجه‌گیری

به‌طور کلی در این پژوهش که هدف اصلی آن بررسی حضور معلولین در فضاهای شهری با برنامه ریزی شهری در همدان بود. نتایج بررسی نشان داد که پایبندی و تعهد به اخلاق شهروندی و رعایت آن در بین شهروندان شهر همدان در سطح متوسط است. در همین سطح توصیفی سنج‌های مربوط به نوع تصور از حس شهروندی با میزان ۴۵ درصدی در حد

متوسط؛ نوع تصور از تکلیف شهروندی با میزان ۵۰ درصدی در حد بالا؛ در مورد متغیر نوع تصور از اهمیت شهرنشینی با میزان ۵۲ درصدی اینکه شهرنشینی اهمیت دارد رای داده‌اند. درباره نوع تصور از هم‌نوایی با سایر شهروندان ۶۲ درصد از شهروندان خود را با سایر شهروندان هم‌نوا می‌دانند و ۶۸ درصد معتقدند علاوه بر قوانین و نهادهای رسمی، نهادهای غیر رسمی هم بر رفتارشان نظارت دارد و ۶۳ درصد معتقدند برای شهر مفید هستند. همچنین در سطوح تحلیلی و تبیینی نتایج تحقیق نشان داد اخلاق شهروندی و به بیان بهتر رعایت اخلاق شهروندی در سطح شهر و توسط شهروندان شهر کرمانشاه، تابع نوع تصور افراد از حس شهروندی‌شان، نوع تصور از تکلیف شهروندی، تصور از اهمیت شهرنشینی، تصور از هم‌نوایی با سایر شهروندان، نظارت نهادهای غیر رسمی بر رفتار شهروندان و میزان فایده‌مندی و تصور مفید بودن برای شهر خود، است؛ به طوری که نتایج آزمون‌ها تأثیر و نقش تعیین‌کننده‌ی متغیرهای مذکور را تأیید کرد. نتایج مؤید این امر است که اخلاق شهروندی و رعایت اخلاق شهروندی، روابط و مناسبات پیچیده‌ای با مسائل عرصه‌ها و فضاهای شهرنشینی دارد، چنانکه خرده فرهنگ‌ها و گرایش‌ها و سلیقه‌های مختلف حوزه فرهنگی به نمودی برجسته از رفتار شهروندی مبدل شده است. به عبارتی در شهرها انسان‌های بی‌شماری هستند که به بی‌قانونی دیگران انتقاد می‌کنند و در عین خودگامی، خلاف رویه‌های قانونی عمل می‌کنند، در اینجاست که می‌بینیم شهرهای تقریباً مدرن گرفتار پدیده‌ای شده‌اند که اندیشمندان اجتماعی عمدتاً با نوعی اخلاق فردگرایانه‌ی خودمدارانه از آن یاد می‌کنند. با توجه به مطالب فوق و در راستای یافته‌های این تحقیق، مهمترین مسأله را می‌توان خودخواهی و فردگرایی در زندگی شهرنشینی معرفی کرد که در زندگی اجتماعی شهروندان رسوخ کرده است و در مقابل شکل‌گیری اخلاق اجتماعی، اخلاق جمعی و در نهایت اخلاق شهروندی مقاومت می‌کند. در کل متغیرهای نوع تصور از حس شهروندی، نوع تصور از تکلیف شهروندی، نوع تصور از اهمیت شهرنشینی، نوع تصور از هم‌نوایی با سایر شهروندان، نوع تصور از نظارت وجدان جمعی بر عملکرد فرد در فضاهای شهری و نیز نوع تصورات شهروندان از فایده‌مندی خودشان، بر میزان رعایت اخلاق شهروندی اثرگذار است. در واقع این متغیرها به عنوان عوامل اثرگذار، نقش بسزایی در تبیین جامعه‌پذیری اخلاق شهروندی در راستای رعایت آن در تمامی عرصه‌ها و فضاهای شهری دارند. در سطوحی کلان‌تر نیز مسأله‌ی اخلاق و رعایت آن در شهر و به عبارتی دیگر رعایت اخلاق شهروندی، ارتباط نزدیکی با این موضوع دارد که نظام شهری تا چه اندازه شهروندپرور است و تا چه اندازه تلاش شده است به مردمان شهر شخصیت داده شود. غالباً فضاهای شهری، رفتار و کردار شهرنشینان را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد، امروزه شاهد آن هستیم که افراد در محیط زندگی خود با بدنه‌ی شهر چگونه رفتار می‌کنند، قواعد و هنجار و نوع ارتباط با شهر در قالب اخلاق شهروندی که قانون‌گرایی، رعایت نظم و انضباط اجتماعی و احساس مسئولیت پیرامون مسائل زیست محیطی، احترام به حقوق اجتماعی دیگران، احساس مسئولیت مشترک نسبت به هم‌نوعان، سلوک و سازگاری اجتماعی، هنجارپذیری رسمی و غیر رسمی، تعامل و معاشرت اجتماعی، مشارکت اجتماعی، از جمله مولفه‌های آن است، چگونه افراد را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد

References

1. Sharbatian Mohammad Hassan (2008), provide a basis for the culture of citizenship and provide solutions for its expansion. Quarterly Journal of Culture of South Khorasan, Nos 9 and 8, Second and Third Years, Summer and Autumn.[Persian]
2. Fazeli, Nematollah. (2011), Civic Citizenship and Cultural Citizenship available at: www.farhangshenasi.com/article/s/5/9/html
3. Falox, Keith. (2010), Citizenship. Translated by: Mohammad Taghi Delfrooz. Tehran, Kimia.[Persian]
4. Shiyani, Maliha, Fatiminia, Siavosh. (2009), Tehran Citizens' Awareness of Citizenship Rights and Obligations. Strategic Magazine, 18.[Persian]
5. Fukuhi, Nasser (2009), Strengthening Citizenship Ethics A Way to Transition to Participatory Democracy. Journal of Social Studies of Iran, Volume 2, Issue 2.[Persian]
6. Shani, Maliha. (2005), Poverty, Deprivation and Citizenship in Iran. Social welfare, No. 18.[Persian]

7. Brahman, John (2014). People-oriented Development, Translators: Abdolreza Roknaddin Eftekhari and Morteza Tavakoli. Business Publishing Company. Institute for Trade Studies and Research.[Persian]
- 8- Sa'ei, Ahmad (1998). Political and Economic Issues of the Third World, Tehran. Publication side.[Persian]
9. Naraghi, Yousef (2016). Development and Underdeveloped Countries, Tehran. Public Joint Stock Company.[Persian].
- 10.Pourmohammadi, Mohammad Reza; Nader Zali (2013). Human development, challenges and perspectives (with an analytical look at human development indicators in Iran), Humanities and Social Sciences Journal of Tabriz University. Tenth year No. 5.[Persian]
11. Azkia, Mostafa (2010). Sociology of Development, Tehran, Publishing of Word Publishing.[Persian]
12. Fakouhi, Nasser (2014). From Culture to Development, Tehran. Ferdows Publications.[Persian]
13. Tosun, Cevat (2017). Challenges of sustainable tourism development in developing: the ease of Turkey, Jorunal of Tourist Management, No.22.
14. Sergeldin, I (2018). Sustainability as opportunity and problem of Social capital, Brown Journal of World Affairs, Vol. 3, No.2.

15. Nejati Hosseini, Seyyed Mahmoud. (2011). Social Facts of Citizenship in Iran, Ph.D. Sociology, Tehran: Islamic Azad University, Science and Research Branch.[Persian]
16. Fathi, Soroush. (2013). An Analysis of Social Relations in Sustainable Urban Space, Iranian Journal of Social Development Studies, Fourth Year / Fourth Edition / Autumn 2012.[Persian]
17. Shiyan, Maliha. (2017), a sociological analysis of the status of citizenship in Lorestan. Journal of Sociology of Iran, No. 15.[Persian]